

AUÑIÓS

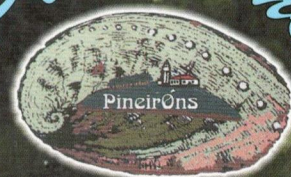
Nº 21

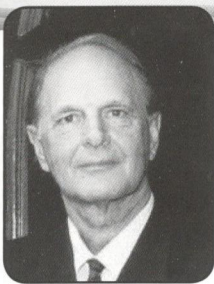
MAIO 2016

ASOCIACION CULTURAL

Pineiróns

AS CAMPÁS DA ILLA DE ONS

Por: Estanislao Fernández de la Cigona Núñez

Na illa de Ons hai dúas campás, aínda que agora non se escoita ningunha: a da capela do cemiterio e a da igrexa de San Xoaquín. A procedencia dunha e outra non pode ser máis dispar como teremos ocasión de ver. A máis pequena atópase na capela, que antes da construción da nova igrexa no barrio de Curro, actuaba como parroquial, mentres que a grande coroa a esvelta torre do templo de San Xoaquín. Ambas son de bronce e na actualidade carecen de uso e, polo tanto, de utilidade.

A CAPELA DO CEMITERIO E A SÚA CAMPÁ

A campá actual da capela do cemiterio non ten epigrafía gravada que nos fale do seu fundidor e da súa posible orixe, pero sabemos por boca do doante, o investigador Lino Pazos Pérez, que a mercara nun despece de barcos en Vigo no ano 1982. Segundo lle explicaron no punto de venda, pertencu a un buque remolcador. Sería por tanto a campá que sinalaba os relevos das gardas na ponte de mando. A nós parécenos moi grande para tal cometido, pois a nosa experiencia dínos que as campás que se atopan nos buques son bastante máis cativas e inclinámonos máis por unha procedencia irregular, por non dicir ilícita, xa que non desbotamos que pertencera a algunha igrexa ou ermida. Tamén é certo que a ausencia da cruz, que xeralmente levan todas as campas de orixe relixioso, puidese ser un indicio do seu uso civil. O certo é que a capela do cemiterio sempre tivo unha campá, ata que un bo día desapareceu. E disto, xa hai bastantes décadas.

Ademais de chamar polos fregueses cando o cura párroco de Santa María de Beluso, do que depende eclesiasticamente a illa, se achegaba os domingos e festivos, cumpría tamén outra función non menos importante e que poderíamos considerar vital para a súa xente, pois, segundo conta Trigo Fontán (2012), con néboas intensas tras comprobar os veciños que non regresaran todas as embarcacións que saíran a pescar, achegábanse á pequena capela e repenicaban para que escoitándaos os que navegaban despistados, puidesen orientarse e regresar con seguridade.

A familia Pazos-Pedrosa levada polo aprecio que lle profesa á illa e á súa xente, decidiu doala no mes de xuño de 1998. A campá colocouse ao mes seguinte no alto da espadana e tocou pola primeira vez durante a procesión das festas patronais. Íanlle pór na fachada da capela unha placa rememorando este feito (o da doazón), pero como soe acontecer un día por outro endexamais se fixo.

Foto 1 - Lino Pazos (á dereita) entregando a campá ao Vicepresidente Juan Reiriz, en presenza da Presidenta, da AA.VV. Illa de Ons en 1998 (Foto cedida por Tino Pardellas).

O pequeno campanario non ten acceso directo, polo que cómpre pór unha escaleira de man para poder acadar a espadana. A campá carece de xugo e pende directamente do eixe varón que atravesa a súa coroa. Na actualidade, unha fenda limita o seu tanxido, polo que, segundo o dicir popular: “está choca”.

Unha vez medida deu 35 cm de altura e 42 cm de diámetro. Esta última magnitude proporciónanos un peso aproximado de 43 quilos, aplicando a consabida fórmula do diámetro en metros elevado ao cubo e multiplica por 579.

Foto 2 - E aquel ano, ao son das badaladas, a procesión saíu do cemiterio camiño da igrexa de San Xoaquín coas imaxes do patrón e da Virxe (a súa filla) en andas portadas polos veciños (Foto cedida por Lino Pazos).

<
Foto 3 - A capela do cemiterio de Ons presenta unha espadana sinxela da que pendura unha pequena campá doada pola familia Pazos-Pedrosa en 1998. O autor, no alto do campanario, acompaña-se por "Tucho" Amoedo que asoma por riba da campá (Foto cedida por Agustín Escola).

>
Foto 4 - Maltratada polo tempo e os homes, como se pode comprobar dunha ollada polos moitos golpes e rabuñaduras que amosa na súa superficie, a campá do cemiterio permanece silandeira (Foto: E. Fdz. de la Cigoña).

A CAMPÁ DA IGREXA

A illa, tras ser expropiada polo "Ramo de Guerra" en 1942 para ser convertida nun bastión inexpugnable, pasa en 1964, sen apenas ser tocada polos militares, ao Ministerio de Agricultura e máis concretamente a mans do IRYDA (Instituto de Reforma y Desarrollo Agrario) que axiña inicia a feitura das instalacións do Curro e da igrexa de San Xoaquín, que se erixiría no santo patrón de Ons.

Todas as edificacións que o IRYDA levou acabo en Ons nada tiñan que ver coa tipoloxía galega, xa que os proxectos xestionáranse en Madrid, onde residía o devandito organismo, e o único xenuíno da nosa terra que puxeron foi o cruceiro que se ergueu no lateral esquerdo da flamante igrexa.

No alto da súa lanzal torre, prolongada por unha espadana en forma dunha baleira cruz "tau", pendura unha soa campá, tamén vida de Madrid, pero xa explicamos que anteriormente, na vella capela do cemiterio do barrio de Canexol, había outra que un día desaparecera misteriosamente. Polo tanto na illa de Ons estaban afectos a escoitar con certa frecuencia o tanxido do bronce.

Foto 5 - A igrexa de San Xoaquín presenta un campanario en forma de torre pola parte traseira ao que se accede mediante unha escaleira de 70 chanzos. A campá pendura directamente do arco dunha estraña espadana en forma de cruz tau baleirada (Foto: E. Fdz. de la Cigoña).

A campá da igrexa tampouco ten o xugo de madeira que normalmente sobresaie por riba da coroa de bronce, pois perdeuno co paso dos anos, como tamén perdera a estrutura de ferro da que penduraba antes de que a ancorasen definitivamente ao formigón da torre. No corpo do vaso, en letras grandes, lese: "AÑO 1966" e por debaixo aparece o sinete en forma de óvalo anunciando ao seu fundidor, neste caso fundidora, e o lugar no que se achaba o obradoiro. A campá ten un diámetro de 65 cm, o que nos proporciona un peso aproximado de 159 kg.

COLABORA
ACTIVIDADES:

Concello de
BUEU

O sinete percíbese moi mal, pois o bronce, alixe de cobre co estaño, aínda que resiste moito mellor co ferro as inclemencias do tempo, tamén vese atacado polos ventos salobres que afectando o escaso relevo das letras, acaban por borrar a inscrición case completamente. Precisamos pór unha escaleira de man enriba da torre para conseguir acadar o nivel da campá e poder deste xeito ler algunhas palabras soltas que, sen embargo, serían suficientes para reconstruílo por enteiro. As únicas que conseguimos interpretar con algunha seguridade mentres mantiñamos un precario equilibrio loitando contra o vento, foron: “VIUDA... PROVEEDOR... CARABANCHEL”, pero tampouco precisabamos de moito máis para completar con exactitude un texto que está a piques de se perder para sempre:

“FUNDICIÓN
DE
VIUDA DE CONSTANTINO LINARES
PROVEEDOR DE LA REAL CASA
MADRID CARABANCHEL BAJO”

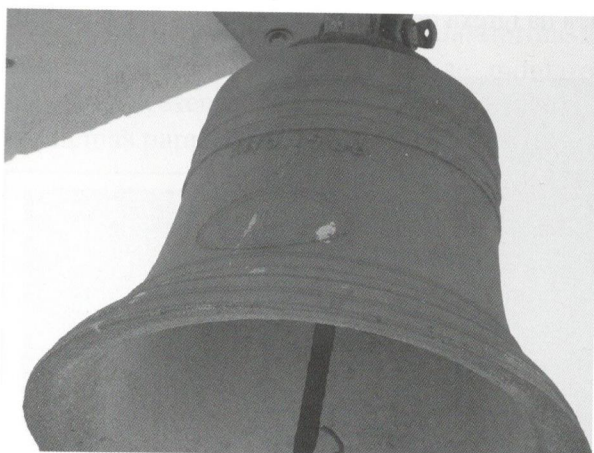

Foto 6 - A campá da igrexa de San Xoaquín pendura directamente do arco mediante un grillón. No corpo destaca “AÑO 1966”, que lese dunha simple ollada, e por debaixo, aparece o sinete que formando un óvalo recolle o nome da fundición e a súa procedencia (Foto: E. Fdz. de la Cigoña).

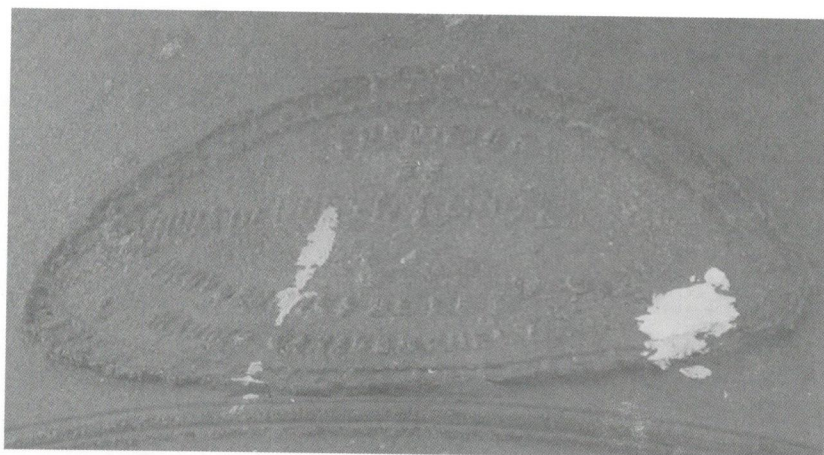

Foto 7 - O sinete en forma de óvalo recolle o nome da empresa fundidora: “VDA. DE CONSTANTINO LINARES” e a súa localización: “MADRID, CARABANCHEL BAJO”, aínda que a epigrafía vese moi desgastada pola erosión (Foto: E. Fdz. de la Cigoña).

A SAGA DOS LINARES

A fundición que fixera a campá de Ons tamén colocou algunhas campás por Galicia e nós sabiamos dela por esa circunstancia. **Constantino Linares** tivo a súa primeira fundición en Covarrubias (Burgos) trasladando despois o taller a Carabanchel Bajo (Madrid). Procedía do concello de Bareyo, na rexión de Cantabria, berce dos mellores fundidores españois de campás que logo se espallaron por case toda España. Comezou a traballar de mozo co seu pai e por aquel entón firmaban as campás como “**Eduardo Linares e Hijo**”, pero a partir de 1911 e ata 1940 faise cargo da empresa, aparecendo as campás gravadas tan só por el. Trala Guerra Civil deixa a fundición en mans dos seus fillos: “**Hijos de Constantino Linares**”, que desvirtúan a fama do pai ao fabricar tamén campás en ferro fundido. Antes da súa definitiva desaparición, a “**Viuda de Constantino Linares**” retoma as rendas do taller, sendo a campá da illa de Ons a única firmada por ela que coñecemos en Galicia e probablemente das últimas que a nivel de toda España se fundiron no obradoiro madrileño de Carabanchel Bajo.

Foi durante o xerencia Eduardo Linares cando o seu obradoiro acadou o privilexio de ser considerado “Proveedor de la Real Casa”. Os Linares, como outras sagas de campaneiros, tiñan unha longa tradición de séculos, pois dedicábanse á fundición dende o ano 1650. A feitura puntual de campás de ferro, como as feitas para Peitieiros (Gondomar) polos fillos non desvirtuou o prestixio da firma, xa que as de bronce, as tradicionais, as de sempre, seguían destacando pola súa coidada presentación e excelente calidade.

De Constantino Linares coñecemos sete campás espalladas por diversos puntos da provincia de Pontevedra, todas en bronce:

Grande da igrexa parroquial de Vilasobroso (Mondariz). Ano 1919.
Igrexa de San Francisco de Tui. Ano 1919.
Grande da igrexa parroquial de Ribadelouro (Tui). Ano 1921.
Capela do cemiterio de Morgadães (Gondomar). Ano 1929.
Grande da igrexa parroquial da Piteira (O Carballiño). Ano 1930.
Capela do cemiterio de Mañufe (Gondomar). Ano 1931.
Grande da igrexa de Valeixe (A Cañiza). Ano 1950.

E de “Hijos de Constantino Linares” catro campás máis: dúas en bronce e outras dúas en ferro:
Capela de Liñares (A Xesta, A Lama). Ano 1940.
Grande da igrexa parroquial de Valeixe (A Cañiza). Ano 1950.
Mediana da igrexa parroquial de Peitieiros (Gondomar), en ferro. Ano 1946.
Grande da igrexa parroquial de Peitieiros (Gondomar), en ferro. Ano 1959.

Da viúva de Constantino Linares tan só atopamos, polo de agora, a da igrexa de San Xoaquín da illa de Ons.

Foto 8 - Vista “aérea” dende o alto da torre da igrexa de San Xoaquín dende a que se contempla unha boa parte da illa de Ons (Foto: E. Fdz. de la Cigoña).

AGRADECEMENTOS

Contamos para ver as campás coa axuda de Agustín Escola e de Julio Alberto Amoedo “Tucho”, ambos traballadores do Parque Nacional das Illas Atlánticas de Galicia na illa de Ons, que ademais de me acompañar transportaron as escaleiras de man que precisabamos para podelas observar con precisión. Con eles subín á espadana da capela do cemiterio, así como ao máis alto da torre da igrexa de San Xoaquín. Para eles a miña lembranza.

Ons, 2 de xullo de 2015

BIBLIOGRAFÍA CITADA NO TEXTO

- * Fernández de la Cigoña Núñez, E. 1989. *Illas de Ons e Sálvora: historia natural e humana*. Edita: Asociación Galega para a Cultura e a Ecoloxía. 232 páxinas. Vigo.
- * Fernández de la Cigoña Núñez, E. 1991. *Cies y Ons: la ruta de las islas*. Edita: Asociación Galega para a Cultura e a Ecoloxía. 199 páxinas. Vigo.
- * Trigo Fontán, F. 2012. A illa de Ons. Os sinais de aviso. *Aunios*, 17: 24-28.